

Психометричні характеристики Шкали дієвості копіngu Шалева плюс (SCES+), оцінені на вибірці українців, які переживають горе в контексті триваючої війни

<i>Ірина Франкова</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
<i>Тетяна Бут</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
<i>Єлизавета Зеленько</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
<i>Ірина Лещук</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
<i>Ольга Скринник</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
<i>Олена Хаустова</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
<i>Олег Чабан</i>	Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

В умовах триваючої війни населення стикається з кумулятивним стресом: втратами, вимушеними змінами життєвих обставин, невизначеністю, порушенням звичних соціальних ролей тощо. У цьому контексті зростає потреба не лише в оцінці рівня психологічного дистресу, а й у фокусі на ресурсах, що підтримують адаптацію, функціонування та психологічну стійкість (Shalev, 2022).

«Копінг-ефективність» - суб'єктивна віра у власні можливості успішно впоратися з емоційними та ситуаційними викликами; термін сягає корінням загальної теорії самоефективності (Bandura, 1977; Bandura, 1997) і інтегрується в теоретичні моделі стресового копіngu (Lazarus, Folkman, 1984).

Шкала дієвості копіngu Шалева Плюс (Shalev's Coping Efficacy Scale Plus, SCES+) (Shalev, 2026, in prep.) є інструментом самооцінки, з 6 пунктів, що використовується для оцінки копінг-ефективності. Конструкт копінг-ефективності розглядається як багатовимірний і охоплює функціональне виконання повсякденних завдань, емоційну регуляцію, міжособистісну взаємодію, позитивне самосприйняття, здатність фокусувати увагу на позитивному досвіді та адаптивне прийняття рішень в умовах змін. Теоретично шкала узгоджується з моделями копінг-самоефективності, у яких наголос робиться на регуляторних і функціональних ресурсах, а не на симптоматиці дистресу.

Ключові слова: Війна, горе, розлад тривалого горя, дієвість копіngu, ПТСР, SCES+, депресія, стрес, травма

Мета

Дослідити психометричні характеристики україномовної Шкала дієвості копінгу Шалева Плюс на вибірці повнолітніх осіб, які переживають горе після втрати близької людини в контексті триваючої війни в Україні.

Матеріали й методи

У крос-секційному онлайн-опитуванні взяли участь 194 повнолітні респонденти, які переживають горе після втрати близької людини в контексті триваючої війни в Україні, та надали інформовану згоду на участь у дослідженні. Проведення дослідження було схвалено Комісією з питань біоетичної експертизи та етики наукових досліджень при НМУ імені О.О. Богомольця. Залучення респондентів відбувалося методом сніжної кулі. Інформація про дослідження була розповсюджена на клінічних базах, інформаційних ресурсах кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії Навчально-наукового інституту психічного здоров'я НМУ імені О.О. Богомольця, через взаємодію з партнерськими організаціями та через особисті контакти дослідників. Збір даних відбувався з 26 серпня 2023 року до 31 березня 2025 року.

Для використання у дослідженні були здійснені незалежні прямий та зворотний переклади шкали з англійської мови, експертне узгодження і подальша психометрична перевірка на основній вибірці. SCES+ складається із 6 запитань. Інструкція до шкали була наступною: "Наступні запитання стосуються того, як ви себе почували та справлялись з повсякденними задачами протягом останнього місяця. Будь ласка, прочитайте відповіді до кожного запитання і позначте ту, що найкраще описує вас протягом останнього місяця". Приклад запитання: "Наскільки ефективно вам вдалося справлятися з повсякденними завданнями у різних сферах життя (наприклад, вдома, на роботі, у суспільстві/громаді)?" Респондент міг обрати відповідь, що кодувалася балами від 0 до 4, текст відповідей був адаптованим до тексту запитання. Підрахунок балів здійснювався шляхом сумачії оцінок за усі відповіді, більший бал свідчив про вищу ефективність копінгу. Респонденти могли набрати від 0 до 24 балів.

Для визначення факторної структури україномовної SCES+ було проведено експлораторний та конфірматорний факторні аналізи (EFA та CFA відповідно). Конвергентну валідність перевіряли за допомогою кореляцій Пірсона зі шкалами, що оцінювали інтенсивність проявів горювання - Самоопитувальник травматичного горя плюс з 13 пунктів (TGI-SR-ICD-11) (Rispa Niyos et al., 2025), рівень симптомів тривоги та депресії - Опитувальник стану здоров'я пацієнта з 4 пунктів (The Patient Health Questionnaire-4, PHQ-4) (Khubchandani et al., 2016). Валідність відомих груп оцінювали шляхом порівняння середніх значень за ознаками зайнятості та рівня освіти (t-тест, ANOVA). Надійність визначали за коефіцієнтами α Кронбаха та ω Макдональда.

Результати та їх обговорення

У дослідженні взяли участь 187 (96.40%) жінок і 7 (3.60%) чоловіків. Переважна більшість респондентів мали завершену вищу освіту 152 (78.40%) та були одруженими - 154 (79.40%). 119 осіб (61.30%) не змінювали своє місце проживання протягом повномасштабної війни. Середній вік респондентів - 38 років (від 18 до 63, SD = 11.01). Середній час від моменту втрати становив 418 днів (від 3.56 до 1696.48 SD = 323.61).

Загальний бал SCES+ мав широкий діапазон значень (0-21, M = 11.86, SD = 3.68) і близький до нормального розподіл (асиметрія = 0.02, ексцес = 0.03), тож застосовувались параметричні методи аналізу.

EFA виявив один домінуючий фактор, який пояснював основну частку дисперсії, а всі шість пунктів мали значущі факторні навантаження (0.48-0.72), підтверджуючи інтегральний характер конструкта копінг-ефективності.

CFA підтвердив однофакторну структуру шкали: початкова модель показала прийнятні, але неоднорідні показники відповідності ($\chi^2(9) = 20.23$, $p = 0.02$; CFI = 0.95; TLI = 0.91; RMSEA = 0.08; SRMR = 0.04). Дозвіл кореляції між похибками пунктів 1 та 2 покращив модель ($\chi^2(8) = 5.27$, $p = 0.73$; CFI = 1.00; TLI = 1.03; RMSEA = 0.00; SRMR = 0.02).

Внутрішня узгодженість шкали була задовільною (Cronbach's $\alpha = 0.74$; McDonald's $\omega = 0.74$), а скориговані кореляції «пункт-загальний бал» коливалися від 0.41 до 0.58, що підтверджує змістовний внесок усіх пунктів.

Конвергентна валідність була підтверджена значущими негативними кореляціями SCES+ із інтенсивністю симптомів тривоги та депресії (PHQ-4, $r = -0.63$), інтенсивності проявів горя (TGI-SR-ICD-11, $r = -0.52$), що свідчить про теоретично очікуваний зв'язок вищої копінг-ефективності зі зниженням емоційного та когнітивного дистресу.

Валідність відомих груп показала, що працевлаштовані особи ($M = 12.54$) мали вищі бали SCES+ порівняно з непрацюючими ($M = 10.98$; $t(192) = -2.37$, $p = 0.02$; $d = 0.42$). Рівень освіти також впливав на копінг-ефективність ($F(4,189) = 3.17$, $p = 0.02$), причому значуща різниця спостерігалася між групами з вищою ($M = 12.66$) та професійною освітою ($M = 9.33$).

Отримані результати підтверджують задовільні психометричні характеристики україномовної SCES+ у вибірці осіб, які переживають горе в умовах триваючої війни. Виявлена однофакторна структура шкали узгоджується з конструктом копінг-ефективності, на пртивагу позначенню окремих механізмів подолання. у У результаті дослідження конвергентної валідності виявлені значущі негативні кореляції з інтенсивністю симптомів тривоги, депресії та горювання, що відповідає теоретичним очікуванням і підкреслює чутливість шкали до рівня психологічного дистресу в контексті втрати. Такі дані співставні з результатами інших сучасних досліджень, які зокрема розглядають дієвість копіngu як протективний фактор розвитку психологічного дистресу в умовах війни (Frankova, 2026, in prep.). Показники валідності відомих груп: вищі показники дієвості копіngu у працевлаштованих та осіб із вищим рівнем освіти, можуть відображати більший доступ до функціональних і соціальних ресурсів між респондентами цих груп.

Висновки

Виявлені психометричні характеристики свідчать про те, що україномовна версія SCES+ може бути використана для досліджень психологічної адаптації та оцінки суб'єктивної копінг-ефективності в умовах тривало підвищеного рівня стресу та протягом переживання горя.

Фінансування

Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи «Інноваційні технології ефективного психолого-психіатричного супроводу осіб, які пережили різні типи втрат під час війни», що виконується на кафедрі медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця; державний реєстраційний номер: 0124U000697

Посилання

1. Shalev AY. Surviving Warfare Adversities. A Brief Survival Advice for Civilians Under War Stress. PMGP [Internet]. 2022 Jun 10 [cited 2026 Feb 8];7(1):e0701357. Available from: <https://e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/357>
2. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychol Rev. 1977;84(2):191-215.
3. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman & Co; 1997.

4. Lazarus RS, Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer; 1984.
5. Rispa HL, Nijborg LCJ, Norkina I, Boelen PA, Lenferink L. Psychometric properties of the Ukrainian Traumatic Grief Inventory-Self Report Plus (TGI-SR+). [Internet]. 2025 Mar 17 [cited 2026 Feb 8]. Available from: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.16913.75365>
6. Khubchandani J, Brey R, Kotecki J, Kleinfelder J, Anderson J. The Psychometric Properties of PHQ-4 Depression and Anxiety Screening Scale Among College Students. Arch Psychiatr Nurs. 2016;30(4):457-462. doi:10.1016/j.apnu.2016.01.014